

Azərbaycan tarixinin Heydər Əliyev dövrü

Mən həmişə demişəm, bir daha deyirəm ki, xoşbəxt o xalqdır ki, 5000 müxtəlif xalqın arasında özünə müstəqil dövlət qura bilib, o xalq daha xoşbəxtədir ki, onun ümummilli lideri, istinad nöqtəsi, güvənc yeri var. Amerikalılar üçün Corc Vaşinqton, fransızlar üçün Şarl de Qoll, almanlar üçün Konrad Adenauer, türklər üçün Mustafa Kamal Atatürk kimdirsə, azərbaycanlılar üçün də Heydər Əliyev məhz həmin şəxsiyyətdir.

Tarixi gerçəkliklərin müqayisəsi böyük şəxsiyyətlərin fəaliyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsində ən obyektiv istinad yeridir. Bu mənada Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan istisnasız olaraq daim problemlərin həllinə doğru irəliləyən, iqtisadi, sosial, humanitar və mədəni sahələrdə intibaha can atan, hər addımında insan və şəxsiyyət amilini uca tutan ölkə kimi görünür. Həmin dövrün inkişaf salnaməsini gözəlimiz önündə canlandırmaq, istər-istəməz bu qənaəti bölüşməli olacağıq:

1969-cu ildən etibarən, yeni Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərliyə gəlişindən sonra Azərbaycanın müstəqil dövlət quruculuğuna aparən yolu başlanmışdır.

Ötən əsrin 60-cı illərinin sonunda SSRİ-nin inzibati ərazi vahidlərindən biri olan Azərbaycanın istər sosial-iqtisadi, istərsə də ictimai-siyasi həyatında təşviş doğuran tam tənəzzül meyilləri müşahidə olunmuşda idi. Sovet İttifaqının tərkibinə daxil olan başqa müttəfiq respublikaların diqqəti cəlb edən fasiləsiz inkişafı fonunda Azərbaycanda cəmiyyət həyatının bütün sahələrində geriləmə müşahidə olunur, mənfi meyillər gətirdikcə daha dərin kök salır, respublikanın iqtisadi potensialının zəifləməsi xalqın milli-mənəvi birliliyə vurulan zərərədən heç də az olmayan təhlükəli miqyas alırdı. Sovet rejiminin bütün xüsusiyyətlərinə dərinlən bələd olan və zəngin idarəçilik təcrübəsi qazanmış Heydər Əliyev Azərbaycanı düşmüş olduğu çox ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün qəti addımlar atmağa başladı. O, dahiyanə uzaqgörənliklə, dərinlən ölgüç-büçrək ölkənin uzunmüddətli, dinamik və hərtərəfli inkişafını təmin edən kompleks inkişaf proqramları hazırladı və dərhal onların icrasına başladı. Xalq ilk addımlardan Heydər Əliyevə rəğbətə qarşıladı, onu sevdi və arxasında getdi. Azərbaycan xalqının tarixində Heydər Əliyev dövrü başlandı. Xalqın dahi oğlu Sovet İttifaqı kimi böyük bir dövlətin zəngin iqtisadi potensialından və geniş imkanlarından istifadə edərək Azərbaycanı tərəqqi yoluna çıxarmaq siyasəti yeritməyə başladı. Bütün ömrünü doğma xalqına həsr etdi.

Ulu öndər çox gözəl bilirdi ki, respublikanın gələcək inkişafında əsas strateji amil ölkə iqtisadiyyatının təzliklə dirçəldilməsidir. Görülən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində qısa zaman kəsiyində Azərbaycan aqrar ölkədən gündən-günə inkişaf edən sənaye ölkəsinə çevrildi. Belə ki, 1980-ci ildə sənaye məhsulu istehsalının həcmi 1970-ci ilə nisbətən 2,9 dəfəyə qədər artdı. Maşınqayırma sənayesində istehsalın həcmi 5,3 dəfə, kimya və neft-kimya sənayesində 3 dəfədən çox, yeyinti sənayesində isə 4 dəfədən çox artmışdı. Sənayenin struktur quruluşunda maşınqayırma kompleksinin xüsusi çəkisi 1960-cı ildəki 5,1 faizdən 1982-ci ildə 16,4 faizə, kimya və neft-kimya, məşə sənayesi kompleksi müvafiq olaraq 4,1 faizdən 8,7 faizə, tikinti materialları sənaye kompleksi 2,7 faizdən 3,2 faizə, yeyinti sənayesi kompleksi 2 dəfədən çox artdı.

O dövrdə Azərbaycanda müasir texnologiyaya əsaslanan neft sənayesi və neft emalı üzrə yeni-yeni müəssisə və zavodların yaradılması ölkəmizdə bu strateji məhsulun istehsalını və emalını nəzərdəcarpacaq dərəcədə artırdı. Məhz o illərdə Xəzər dənizi hərəsinə Azərbaycanı neft sənayesinin gələcək inkişafını nəzərə alaraq Bakıda unikal bir zavod - dərin dəniz özülləri zavodu tikildi. Ümumiyyətlə, 1969-1982-ci illərdə respublikada müxtəlif təyinatlı 320-yə yaxın sənaye müəssisəsi tikilib istifadəyə verildi. Sənaye ilə yanaşı ölkə iqtisadiyyatının əsas hissəsini təşkil edən kənd təsərrüfatı da inkişaf etdirildi. Əkinçiliyin ayrı-ayrı sahələri - pambıqçılıq, taxılçılıq, üzümçülük, tütünçülük, bağçılıq, bostan və tərəvəz, eləcə də heyvandarlıq məhsullarının istehsalı 1982-ci ildə 1969-cu ilə müqayisədə 2,5 dəfədən çox artmışdı. Respublikanın yol infrastrukturunu, neqliyyat sistemi yenidən quruldu. Yevlax-Balakən, Yevlax-Ağdam-Xankəndi dəmir yolu tikilib istifadəyə verildi. Bakıda yeni-yeni metr stansiyaları inşa olundu. Ölkənin sosial sahələri inkişaf etdirilib, əhalinin mənzilə olan tələbatının ödənilməsi istiqamətində geniş layihələr həyata keçirildi. 1971-1982-ci illərdə respublikada 18 milyon 293 min kvadratmetr mənzil sahəsi tikilib insanların istifadəsinə verildi.

Ümummilli lider Heydər Əliyev respublikada sosial-iqtisadi inkişafıya yanaşı, milli-mənəvi ruhu yüksəltməklə azərbaycanlıların tarixi ənənələrini, köklərini bağlılığını sürətləndirməyə çalışdı. Müxtəlif tədbirlərdə cəmiyyətə milliləşmənin zəruriliyi çağırışını yayı, milli dil, dinə, dəyərlərə bağlı olmağı, tarixi irsi yaşatmağı ictimai fikrə böyük müdrikliklə təlqin etdi. Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən tədbirlər Azərbaycanda milli özünüdərkli gücləndirən, müstəqil dövlətçiliyə, dövlətçilik təfəkkürünə yol açdırdı. Ümummilli lider Heydər Əliyev sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi

dövrü xatırlayarkən deyirdi: "Biz sovet rejimində yaşayırdıq. Məgər biz bu rejimi dəyişə bilərdik? Amma iş ondadır ki, bu rejim altında olsa da, sən xalqın, millətin üçün nə edirsən. Əgər bu rejimi dəyişdirə bilmirsənsə, onda onun imkanlarından istifadə edib xalqına kömək göstər. Mən bunu etdim. Azərbaycan o illərdə çox yüksəklərə qalxdı".

Mən bir amili də qeyd etmək istəyirəm ki, əslində Heydər Əliyev Azərbaycanın gələcəyi naminə siyasəti fəaliyyətlə hələ 1940-cı illərdən başlamışdır. XX yüzilliyin uzaq 20-30-cu illərində ermənilərin və qeyri millətlərin anti-azərbaycan nümayəndələrinin yuva salması olduğu və xalqımıza qarşı qanlı repressiyalar hazırlayıb həyata keçirmiş Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin azərbaycanlılaşdırılması və xalqımızın düşmənlərindən təmizlənməsi kimi son dərəcə çətin və şərfəli işə ilk dəfə hələ sovet rejiminin ən güclü çağında məhz Heydər Əliyev başlamışdır. Bu gün bütün azərbaycanlılar, o cümlədən xalqımızın hər bir nümayəndəsi aydın dərk etməli və unutmalıdır ki, daşnaklar xalqımıza qarşı həyata keçirdikləri 1918-ci ilin mart soyqırımından sonra 1920-ci ilin sovet işğalında da yaxından iştirak etdilər. Bolşevik libası geyinmiş daşnaklar bu dəfə xalqımızın ən layiqli övladlarını sovet hakimiyyətinin "qurucuları" cildinə girək qırıdılar. KQB-də (Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində) və NKVD-də (Xalq Daxili İşlər Komissarlığında) əsas mövqeləri ələ keçirdilər. Erməni "çekistləri" yudurma "cinayət işləri" qaldırıaraq 1920-30-cu illərdə xalqımıza qarşı kütləvi repressiyalar həyata keçirdilər, neçə-neçə Cavidləri, Müşfiqləri, Əhməd Cavadları, Salman Mümtəzaları - Azərbaycan xalqının qaymaqlarını məhv etdilər. Bu baxımdan Heydər Əliyevin Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin azərbaycanlılaşdırmaq sahəsindəki xidmətləri Vətən və xalq qarşısında adi xidmətlər deyildi! Başqa sözlə, Heydər Əliyev 1950-1960-cı illərdə qeyrətli və milli əhval-rühiyyəli Vətən oğullarını Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinə işə cəlb etməklə, əslində, xalqımızın namuslu övladlarına qarşı gözənlənən növbəti təqiblərin qarşısını alırdı. Dahi rəhbər Azərbaycanı birinci rəhbərliyi illərində işə xalqımıza, yurdumuzu müstəqil yaşamağa hazırladı... Yeri gəlmişkən, xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin mənə danışdığı, sonralar ulu öndər haqqında BDU-nun çəkdiyi "Dünya şöhrəti məzun" filmində də söylədiyi bir xəttirəni yada salmaq istəyirəm. Şair danışdı ki, "1958-ci ildə "Gülüstan" poeması çap edildikdən sonra mənə qarşı təzyiqlər və təqiblər güclənmişdi və doğrusu, hər gün evdən çıxanda ailə üzvlərim ilə sağollaşırıdım ki, yaqın axşam evə gəlməyəcəyəm, mənli həmişə edəcəklər. Çox pis dövr idi, ne etmək olardı?! Ancaq təcridən bu gərginlik azalmğa başladı, mən səbəbini bilmədən bu təzyiqlərdən qurtuldu. Mənə "yuxarılarda" işləyən bir dostum xəlvəti dedi ki, səni "KQB"də bir güclü ol müdafiə edir. O, kim idi, niyə mənə müdafiə edirdi, bilmədim. Yalnız uzun illər keçəndən sonra, 90-cı illərdə öyrənə bildim ki, həmin "güclü əl" Heydər Əliyev imiş!... Belə vətəndaş mövqeyi, öz həyatını, gələcəyini riskə ataraq həmin çətin illərdə milli ideyalara malik olan Azərbaycan zıyalları - akademik Ziya Bünyadovu, Xəlil Rza Ulutürkü, Bəxtiyar Vahabzadəni, Anan və digərillərin milli düşüncələrini görə təqibdən xilas etmək hər addım hünəri deyildi.

Mən özümü xoşbəxt insanlardan sayıram ki, Heydər Əliyevi tələblikdən tanıyıb və gənclərə göstərdiyi qayğının şahidiyəm. Yadımdadır, 1969-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyi keçirildi. O zaman mən universitetin kimya fakültəsinin üçüncü kurs tələbəsi idim. Mərasim əlaqi tələbələr də dəvət edilmişdi. İndiki Şəhriyar klubunda keçirilən tədbirdə unudulmaz Heydər Əliyev Azərbaycanı dilləndə çoxən məzmunlu nitqlə çıxış etdi. Bu, bizi çox heyratlandırdı. Çünki həmin vaxtlarda ən kiçik iclaslar belə rus dilində aparılırdı. Məhz Heydər Əliyevin o tədbirdəki çıxışı, mən deyirdim ki, tarixi bir məqam, tarixi bir nitq oldu... Qadağaların hökm sürdüyü bir dövrdə Heydər Əliyevin bu cəsarətli addımı biz gənclərin düzgün istiqamətlənməsində böyük rol oynadı.

Ulu öndər milli kadrların yetişdirilməsi işinə də xüsusi qayğı ilə yanaşmış, bu məqsədlə təhsilin səviyyəsini yüksəldilməsini önə çəkmişdir. O zaman azərbaycanlı gəncləri neçmiş SSRİ-nin nüfuzlu ali məktəblərdə oxumağa göndərilmiş də məhz Heydər Əliyevin təşəbbüsü sayəsində baş tutdu. Bu qayğıdan bəhrələnlərdən biri də mən oldum. Ulu öndərin köməyi ilə mən Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin kimya fakültəsinin aspiranturasına daxil oldum. Həmişə arzusunda olduğum, lakin reallaşmasına inana bilmədiyim bu hadisə mənim həyatımda çox böyük rol oynadı. Yaxşı xatırlayıram ki, Moskvada təhsil aldığımız illərdə ulu öndər bir neçə dəfə bizimlə görüşdü, qayğılanırmışa maraqlandı və

hər dəfə də vətən üçün layəqətli kadrlar olmağı tövsiyə etdi. Heydər Əliyevin bizə göstərdiyi bu diqqət Rusiyada təhsil alan tələbələr üçün çox önəmli oldu. Biz hər bir addımımızda məhz ümummilli liderin məsləhətlərinə əməl etməyi, onun dediyi kimi öyrənməyi, oxumağı, vətənə yüksəkixtisaslı kadr kimi qayıtmağı qarşıma qoymuşduq. Həyat göstərdi ki, Heydər Əliyev necə uzaqgörən və müdrik imiş. Məhz ulu öndərin təşəbbüsü sayəsində xarici ölkələrin ali məktəblərində təhsil alanlar sonralar Azərbaycana qayıdaraq xalqa, millətə layəqətli xidmət etdi.

Ümummilli liderin dövlətçilik fəlsəfəsinə görə elmə, təhsilə göstərdiyi qayğı xalqın xoşbəxt gələcəyinə qoyulan təminatlı sərmayədir. Ötən əsrin 60-cı illərində SSRİ-nin müxtəlif yerlərində oxumaq istəyənlər üçün yalnız 50 yer ayrılmışdı halda 80-ci illərin əvvəllərində bu göstərici 1000 nəfəri ötmüşdü. Bu illərdə ulu öndərin qayğı və diqqəti ilə 10 minədək azərbaycanlı gənc respublikamızdan kənarda - keçmiş İttifaqın ən nüfuzlu ali məktəblərinə təhsil almağa göndərilmişdi. Məhz həmin dövrdə prioritet istiqaməti ixtisaslara ziyələnməsi yüksək səviyyəli kadrlar bu gün Azərbaycanı hüquqi dövlət quruculuğu prosesində yaxından iştirak edir. Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, elmin, təhsilin inkişafı, milli-mənəvi dəyərlərə hassas münasibət məsələləri müstəqil Azərbaycan Respublikasına rəhbərliyi dövründə də ulu öndər Heydər Əliyevin fəaliyyətinin əsas qayəsini təşkil etmişdir.

1998-ci ilin 31 avqustunda 1970-1987-ci illərdə Azərbaycanı kənarda təhsil almış mütəxəssislərin ümum-respublika toplantısındakı nitqində həmin dövrü xatırladıran Heydər Əliyev bir çox məqamlara toxunaraq demişdi: "Mən 1969-cu ilin 14-də Azərbaycanı rəhbər seçildəndən sonra dərhal birinci növbədə təhsil məsələləri ilə məşğul olmağa başladım. Aşağıdakı apararkən mənə aydın oldu ki, Azərbaycanı kənarda respublikamızın özündə hazırlana bilməyən ixtisaslar üzrə ali təhsil almaq üçün respublikaya 50 nəfərlik limit verilibdir. Mən dərhal maraqlandım ki, bəs siz kimləri seçmişsiniz, kimləri oxumağa göndərmisiniz? Siyahını aldım, çox təəssüfləndim. Onların əksəriyyəti azərbaycanlı deyildi. Sonrakı illərdə də bu məsələ bir az çətin idi. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda bir çox millətlərin nümayəndələri vardır. O vaxt mən iki-üç ildən sonra hər il respublikadan kənarda oxumağa göndərilənlərin 97-98 faizinin azərbaycanlılardan ibarət olmasına nail oldum".

1999-cu ilin yanvarında Heydər Əliyevin sərməni ilə mən Bakı Dövlət Universitetinə rektor təyin edildim. Sərməncədən önce ulu öndərin qəbulunda oldum və bir saatla yaxın söhbət etdik. Bu ünsiyyət zamanı ümummilli liderin universiteti yaxından tanıması, burada baş verən proseslərdən ətraflı xəbərdar olması istər-istəməz addamda o təsəvvürü yaradırdı ki, ulu öndərin ələ özü də universitetdə çalışır. Çünki universitetlə bağlı hər bir detallı xirdəlikə qədər dərinlən bilirdi. Məni universitetə rektor göndərən təhsil ocağının gələcək inkişaf strategiyası haqqında ələ tövsiyələr verdi ki, bu, bir elmi institutun görə biləcəyi işlərdən də çox idi.

Yadımdadır ki, universitetimizin 80 illik yubileyi ilə bağlı xarici ölkələrdən qonaqlar gəlmişdi. 2000-ci ilin fevral ayında ümummilli lider həmin qonaqları və BDU-nun bir qrup ziyasını qəbul etdi. Bir daha ulu öndərin elmə, təhsilə olan böyük marağı hətta qonaqlarımızın çalışdığı universitetlər haqqında ətraflı məlumatı beynəlxalq aləmdə, elm və təhsil inteqrasiyası haqqındakı geniş təsəvvürləri həminə heyretləndirdi. Görüşdə Avropa, Rusiya, Ukrayna, Qırğızistan və Türkiyənin apancı universitetlərinin rektorları iştirak etdilər. Mən bir daha qürur duyuram ki, təhsil aldığım bütün ali məktəblərdən önce Heydər Əliyev məktəbinin məzunuyam. Doğrudan da, onulla hər görüş bir elmi tapıntıya sahib olmaq qədər qiymətli idi. Tarix belə şəxsiyyətləri mən ildən bir yaradır. Biz xoşbəxt nəsilik ki, taleyimizdə

Heydər Əliyevin adı yazılıb.

Ulu öndərin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin tərkibində xarici ölkələyə birgə səfərdə olmuşam. 2001-ci ildə EKO-nun franda keçirilən toplantısında iştirak etdik. Ulu öndər Heydər Əliyevin beynəlxalq aləmdəki böyük nüfuzunun, geniş intellektual dünyagörüşünün, insanlara qayğıkeşliyinin, diqqətinin şahidi oldum. Qürur duyurdum ki, tədbirdə iştirak edən digər 9 ölkənin rəhbəri Heydər Əliyevə xüsusi hörmət və ehtiramla yanaşır, ona fərqli bir münasibət, rəğbət göstərirdi. Sanki, Heydər Əliyev digər prezidentlərdən statusu yüksək idi, hamı hörmətlə onun nə deyəcəyini, hansı addımı atacağını gözləyirdi, yalnız ondan sonra digər prezidentlər də hədislərə münasibət bildirdi. Ümumiyyətlə, ulu öndərə olduğum digər səfərlərdə də onun yaddaşıma, hadisələrin əvvəlcədən hiss etmək fəhməinə, insanları daxili aləmini duymaq hissində, bununla yanaşı, yüksək mədəniyyətinə, nüfuzlu siyasətçi kimi özlü tələb olunan məziyyətlərinə, həmçinin sadə adamlara ünsiyyət qurmaq və həyatına, diqqət və qayğıkeşliyinə analoq tapa bilməmişəm. O, böyük bir dərya idi.

XX yüzilliyin 60-cı illərinin sonunda Heydər Əliyevin doğma xalqa həsr olunduğu ömrü yolunda yeni, daha geniş, çoxsahəli, qaynar fəaliyyət dövrü başlandı. 1969-cu ildə - Azərbaycan SSR-də həyatın bütün sahələrində rəhbər tənəzzülün hökmranlığı etdiyi bir şəraitdə Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nin Birinci katibi seçildi və ölkənin ali idarəçilik sükanı arxasına keçdi. Bununla, Sovet Azərbaycanının tarixində böyük döndər dövrü başlandı. Tarixi inkişafın yenikə gedişi sübut etdi ki, bugünkü sonrakı, müstəqil Azərbaycanı Heydər Əliyev hələ o zaman qurmağa başlamışdı. Ulu öndər hakimiyyətlə gəldikdən sonra respublikada milli ruhun inkişafına, milli mənlikli gücün və milli qürurun yüksəlişinə xidmət edən möhtəşəm tədbirlər həyata keçirilmiş, Azərbaycan keçmiş SSRİ-nin qabaqcıl, inkişaf etmiş respublikalarından birinə çevrilmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyev canlı məktəb, canlı klassika, tarixin canlı örnəyi idi. Dəmir məntiqi, parlaq zəkasi, iti mühakimə qabiliyyəti, fitri istedad sayılacaq fenomenal yaddaşı, möhkəm xarakter, ən cəhizmə vəziyyətlərdən, mürəkkəb situasiyalardan çıxmaq bacarığı onu hamıdan fərqləndirirdi. O, anadagəlmə lider, misilsiz təşkilatçı, mükəmməl və universal şəxsiyyət idi. İctimai həyatın elə apacığı sahəsi yox idi ki, ulu öndər ona dair ən zəruri biliklərə malik olmasın.

Heydər Əliyev Azərbaycanı rəhbərlik etdiyi həmin illərdə mün cür maneələri dəf edərək sovet hökumətinin Azərbaycanın hərtərəfli inkişafını təmin edən beş xüsusi qərar qəbul etməsinə nail oldu. Nəticədə 1970-1985-ci illər Sovet Azərbaycanının tarixinə bütün varlığı ərzində ən parlaq quruculuq dövrü kimi daxil oldu.

Dahi dövlət xadimi Heydər Əliyev kommunist rejiminin hökmranlığı dövründə doğma xalqına qarşı baş vermiş haqsızlıqları əleyhinə özündən başqa heç kəsə inana bilməyəcəyi mübarizəni apardı, Kremli rejiminin ağır təqibləri şəraitində xalqın çəkdiyi əzablara cavab olaraq, Azərbaycanın gələcəyi naminə olduqca uzaqgörən və çox cəsarətli addımlar atdı. Vətənin bütün guşələrində Azərbaycanın haqqı tapdalınmış böyük şəxsiyyətlərinin heykəllərinin ucaldılmasına nail oldu, repressiya qurbanı olmuş Hüseyn Cavidin nəşini Vətənə qaytardı, Kərdə, Kırmda həlak olmuş minlərlə azərbaycanlının şərafinə Sapun Qora yaxınlığında abidə ucaldırdı... Məhz bu dövrdə - Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə, ki nəfəs olaraq, Azərbaycanın görkəmli sənə adamlarının böyük bir qrupuna - şairlərimizə, yazıçılara, bəstəkarlarımıza Sosialist Əməli Qəhrəmanı fəxri ünvanı verilməsi də təkbizolunmaz tarixi faktıdır.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasına gətirib çıxaran keşməkeşli və uzun mübarizə tarixinin dən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən başlanıması ümummilli lider Heydər Əliyevin əvəzsiz xidmətləri ilə bağlıdır.

Məhz Heydər Əliyevin dühanəsi Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra siyasəti reallıqdan çıxıb ideya formasında, azərbaycanlıların istiqal duyğularında qığışım kimi közəren milli dövlətçilik düşüncəsini keçən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən başlamaqla əsrin sonlarına doğru - müstəqil Azərbaycan dövləti kimi özəməli reallığa qovuşdurmuşdur. Azərbaycana rəhbərlik etdiyi birinci dövrdə Heydər Əliyev ölkədə milli ruhun və azərbaycanlılığın kommunizm ideologiyası çərçivəsində sıxışdırılmasını qarşısını alaraq onun dirçəldilməsi istiqamətində mövcd imkanlardan maksimum dərəcədə istifadə etmişdir. Məhz buna görədir ki, XX yüzillikdə azərbaycanlılığın ən parlaq şəhifələrinin 1969-cu ildən etibarən yazılması qənaəti bir-mənalı şəkildə qəbul edilən reallıqdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin respublika rəhbəri kimi ilk günlərdən başlayaraq diqqət yetirdiyi məsələlər təkcə onun əli etdiyi qərarlar və qüdrəti onun əli etdiyi məqsəd və vəzifələrin, ideoloji prinsiplərin cəlbədidliyi ilə deyil, ilk növbədə qarşıya qoyduğu vəzifələri real həyatda təlbiq imkanları ilə ölgüldür. Ulu öndər Heydər Əliyev də təcrübəli dövlət xadimi və hakimiyyət ustası olaraq Azərbaycan xalqının milli mentaliteti və dünyagörüşü ilə uzlaşan, realığa adekvat olan milli inkişaf strategiyası seçmiş, iqtisadi modernləşməyə və siyasi liberallaşmaya xidmət edən çoxşaxəli islahatlar həyata keçirmişdir.

Azərbaycan xalqının demokratik-hüquqi dövlətdə yaşamaq idealının real və dayanıqlı əsaslar üzərində gerçəkləşərək əbədiləşməsinə də çağdaş tariximizin unudulmaz dühanəsi - ümummilli lider Heydər Əliyev adı ilə bağlıdır. Ulu öndərin idarəçiliyinin ikinci mərhələsində də qanunçuluğa, hüquq qaydalına, ədalətə bağlı olmağına əsaslanan demokratikləşmə, demokratizmə qanunçılıq gətirdi. Heydər Əliyev gücün siyasətinə qarşı qanunun gücünü qoyaraq "Haqlı həmişə güclüdür" düsturundan çıxış etmiş, hakimiyyətin daim hər bir fərdin marağı və mənafeyini uca tutmasına çalışmışdır.

Ulu öndərin müəllifliyi ilə hazırlanmış və 1995-ci ilin 12 noyabrında ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş ilk Milli Konstitusiyaya Azərbaycanın unitar, demokratik və dünyəvi dövlət imicini təsbit etmiş, vətəndaş cəmiyyətinə, insan hüquq və ədalətli cəmiyyətin prioritetliyinə əsaslanan islahatların əsasına çevrilmişdir. Məhz bu mərhələdən hüquq-müəfəzə, məhkəmə sisteminə mürtəbəli islahatların həyata keçirilməsinə başlanmış, qanunvericiliyin Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması istiqamətində ardıcılı tədbirlər həyata keçirilmişdir. Respublikada əfvətmə institutunun bərpası, ölümlə hökmü üzərində moratoriumun qoyulması, 1998-ci ildə bu hökmün bərdəfəlik ləğv olunması, İnsan hüquqları üzrə Müvəkkil Institutunun (Ombudstan) yaradılması, hüquq-müəfəzə orqanlarında dövrün tələblərinə cavab verən mürtəbəli islahatların aparılması - bütün bunlar məhz Heydər Əliyevin qətiyyəti addımları sayəsində gerçəkləşib çevrilmişdir. Eyni zamanda Heydər Əliyev respublikamızın Avratlantik məkana sürətli inteqrasiyasına çalışmış, bu məqsədlə müxtəlif demokratik institutlarla, o cümlədən ATƏT, Avropa Şurası, Avropa Birliyi və s. təşkilatlarla əməkdaşlıq əlaqələri qurulmuşdur. Heydər Əliyevin bütün ömrü elə Azərbaycan üçün yaşamışdır - bu xariqiləda şəxsiyyət bütün həyatını Azərbaycanı və azərbaycanlılığı dünyaya tanıtmaya sərf etmişdi. Ulu öndər hər zaman və hər yerdə Azərbaycan üçün çalışır, həyatının ən böyük qayəsini milliliyin, həmrəyliyin qorunub saxlanılmasında görürdü. "İnsan hansı ölkədə yaşarsa, ondan asılı olmayaraq gerek öz milliliyini qoruyub saxlasın. Dünyada, eyni zamanda assimilyasiya prosesi də var. İnsanlar - mən azərbaycanlılar haqqında danışım - gerek yaşıdıqlarında ölkədə, yəni deyirəm, o şəraiti mənimsəyərək orada özləri üçün yaxşı mövqelər tutsunlar. Ancaq daim öz milli-mənəvi dəyərlərinə, milli köklərinə sadıq olsunlar. Bizim hamımızı birləşdirən məhz bu amillərdir. Bizim hamımızı birləşdirən, həmrəy edən azərbaycanlılıq ideyasıdır, azərbaycanlılıq".

Ulu öndərin böyük müdrikliklə söylədiyi bu fikirlər bir daha sübut edir ki, Azərbaycan xalqının çox böyük çətinliklərə bəslənmiş əli etdiyi müstəqilliyi qoruyub saxlamaq əzmi və bu tarixi

Beləliklə, 51 il bundan qabaq - 1969-cu il iyulun 14-dən Azərbaycan tarixinin Heydər Əliyev dövrü başlandı. Azərbaycan 1969-cu ildə SSRİ-nin geridə qalmış xammal bazası idisə, 1982-ci ildə Heydər Əliyev Moskvaya, yüksək dövlət vəzifəsinə gedəndə inkişaf etmiş, özü-özünü dolandırmaq səviyyəsinə yüksəlmişdi. Heydər Əliyevin birinci rəhbərliyi dövründə Azərbaycanda çox güclü iqtisadi, elmi-texniki potensial yaradılmışdı və müstəqillik əldə olunduqdan sonra Azərbaycan dövləti məhz bu iqtisadi bəzisin üzərində quruldu.

Bu nöqtəyi-nəzərdən ulu öndər Heydər Əliyev 40 illik siyasəti fəaliyyəti dövründə üzlaşdığı bütün çətinlikləri, maneələri, problemləri, hətta uğursuzluqları mətinliklə dəf edən, meğlubiyyət sözünü yaxına buraxmayan, inamli qərarları ilə milyonlarla insanın taleyində müstəsna rol oynayan millət fədaisi, sərkərdə və lider kimi xatırlanır.

Antik yunan filosofu Demokrit yazırdı ki, siyasət insanları inandırmaq, müəyyən məqsədlər naminə səfərbər etmək, onların süuruna təsir göstərmək vasitəsidir. Şəxsiyyətə bütöv, milli və mürtəbəli olmayan liderlərin cəmiyyətin konsolidasiyası prosesinə nüfuz və təsir imkanlarından danışımaq da mümkün deyildir. Siyasi liderin etimad qazanmaq üçün seçdiyi vasitə nə qədər dürüst və saf olarsa, xalqın həmin şəxsiyyəti inamı da bir o qədər güclü olar. Bəşər tarixinə öz möhürünü vurmuş fenomenal liderlər ilk növbədə toplum üçün cəlbədid və real görünən mürtəbəli ideyalarla öz cəmiyyətlərinin həmrəylik və bütövlüyünə, mənəvi birliliyinə nail ola bilmişlər.

1993-cü ilin iyununda xalq-təyili Ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycanda əldə edilmiş milli birlik də respublikamızın ən qiymətli mənəvi-ideoloji sərvətlərindən birinə çevrilmişdir. Siyasi liderin gücü və qüdrəti onun əli etdiyi məqsəd və vəzifələrin, ideoloji prinsiplərin cəlbədidliyi ilə deyil, ilk növbədə qarşıya qoyduğu vəzifələri real həyatda təlbiq imkanları ilə ölgüldür. Ulu öndər Heydər Əliyev də təcrübəli dövlət xadimi və hakimiyyət ustası olaraq Azərbaycan xalqının milli mentaliteti və dünyagörüşü ilə uzlaşan, realığa adekvat olan milli inkişaf strategiyası seçmiş, iqtisadi modernləşməyə və siyasi liberallaşmaya xidmət edən çoxşaxəli islahatlar həyata keçirmişdir.

Azərbaycan xalqının demokratik-hüquqi dövlətdə yaşamaq idealının real və dayanıqlı əsaslar üzərində gerçəkləşərək əbədiləşməsinə də çağdaş tariximizin unudulmaz dühanəsi - ümummilli lider Heydər Əliyev adı ilə bağlıdır. Ulu öndərin idarəçiliyinin ikinci mərhələsində də qanunçuluğa, hüquq qaydalına, ədalətə bağlı olmağına əsaslanan demokratikləşmə, demokratizmə qanunçılıq gətirdi. Heydər Əliyev gücün siyasətinə qarşı qanunun gücünü qoyaraq "Haqlı həmişə güclüdür" düsturundan çıxış etmiş, hakimiyyətin daim hər bir fərdin marağı və mənafeyini uca tutmasına çalışmışdır.

Ulu öndərin müəllifliyi ilə hazırlanmış və 1995-ci ilin 12 noyabrında ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş ilk Milli Konstitusiyaya Azərbaycanın unitar, demokratik və dünyəvi dövlət imicini təsbit etmiş, vətəndaş cəmiyyətinə, insan hüquq və ədalətli cəmiyyətin prioritetliyinə əsaslanan islahatların əsasına çevrilmişdir. Məhz bu mərhələdən hüquq-müəfəzə, məhkəmə sisteminə mürtəbəli islahatların həyata keçirilməsinə başlanmış, qanunvericiliyin Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması istiqamətində ardıcılı tədbirlər həyata keçirilmişdir. Respublikada əfvətmə institutunun bərpası, ölümlə hökmü üzərində moratoriumun qoyulması, 1998-ci ildə bu hökmün bərdəfəlik ləğv olunması, İnsan hüquqları üzrə Müvəkkil Institutunun (Ombudstan) yaradılması, hüquq-müəfəzə orqanlarında dövrün tələblərinə cavab verən mürtəbəli islahatların aparılması - bütün bunlar məhz Heydər Əliyevin qətiyyəti addımları sayəsində gerçəkləşib çevrilmişdir. Eyni zamanda Heydər Əliyev respublikamızın Avratlantik məkana sürətli inteqrasiyasına çalışmış, bu məqsədlə müxtəlif demokratik institutlarla, o cümlədən ATƏT, Avropa Şurası, Avropa Birliyi və s. təşkilatlarla əməkdaşlıq əlaqələri qurulmuşdur. Heydər Əliyevin bütün ömrü elə Azərbaycan üçün yaşamışdır - bu xariqiləda şəxsiyyət bütün həyatını Azərbaycanı və azərbaycanlılığı dünyaya tanıtmaya sərf etmişdi. Ulu öndər hər zaman və hər yerdə Azərbaycan üçün çalışır, həyatının ən böyük qayəsini milliliyin, həmrəyliyin qorunub saxlanılmasında görürdü. "İnsan hansı ölkədə yaşarsa, ondan asılı olmayaraq gerek öz milliliyini qoruyub saxlasın. Dünyada, eyni zamanda assimilyasiya prosesi də var. İnsanlar - mən azərbaycanlılar haqqında danışım - gerek yaşıdıqlarında ölkədə, yəni deyirəm, o şəraiti mənimsəyərək orada özləri üçün yaxşı mövqelər tutsunlar. Ancaq daim öz milli-mənəvi dəyərlərinə, milli köklərinə sadıq olsunlar. Bizim hamımızı birləşdirən məhz bu amillərdir. Bizim hamımızı birləşdirən, həmrəy edən azərbaycanlılıq ideyasıdır, azərbaycanlılıq".

Ulu öndərin böyük müdrikliklə söylədiyi bu fikirlər bir daha sübut edir ki, Azərbaycan xalqının çox böyük çətinliklərə bəslənmiş əli etdiyi müstəqilliyi qoruyub saxlamaq əzmi və bu tarixi

nailiyyətin daimiliyini təmin etmək arzusu onun gələcəyə doğru inamla addımlamasına və dünya birliyinə, sözlün həqiqi mənasında, öz layiqli yerini tutmasına imkan vermişdir. Müstəqil Azərbaycan yeni milliliyin başlanğıcında ulu öndər, dünya şöhrətli ictimai-siyasi xadim Heydər Əliyevin ideyalarının ən layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında uğurlu gələcəyinə doğru inamla irəliləyir, bu yolda qarşılaşdığı müxtəlif maneələrə, çətinliklərə sinə gərir.

2003-cü ilin 15 oktyabrından ölkəyə inamla rəhbərlik edən Prezident İlham Əliyev ötən müddətdə ümummilli lider Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu çoxşaxəli islahatları uğurlu davam etdirmiş, respublikamız iqtisadi sahədə keçid dövrünü başa vuraraq modernləşmə mərhələsinə qədəm qoymuşdur.

Ötən 17 ildə bir sıra qabaqcıl ölkələrin onilliklər boyu keçdiyi inkişaf mərhələlərini sürətlə adlayan Azərbaycan azad və mürtəbəli düşüncə tərzinin dikte etdiyi bazar iqtisadiyyatı, demokratiya və vətəndaş cəmiyyəti